

Др. Надир еф. ДАЦИЋ

Пријепоље

МУРАД ЕФ. ШЕЋЕРАГИЋ

АПСТРАКТ: У природи је човјека да чува и отима од заборавана многе људе и догађаје, њихове жеље и судбине и да се на тај начин одужи своме роду и завичају. Вријеме неумитно пролази. У њему су се рађале генерације, живјело, стварало и умирало. Остали су плодови рада, али много тога је заборављено. Пријепољски крај је давао истакнуте личности у многим областима људске дјелатности. Дао је велики број вјерски образованих људи (улеме): имама, хатиба, хафиза, муалима, мудериса, кадија, муфтија, шеријатских судија, па чак и једног замјеника реис-ул-улеме, о коме желим говорити. Поред тога, он је био муфтија у више градова бивше Југославије, шеријатски судија, први потпредсједник ЗАВНОС-а, народни посланик, родољуб, патриота, истински протагониста заједничког живота људи различитих вјерских и националних опредјељења. То је Мурад еф. Шећерагић.

Мурад еф. Шећерагић

Рођен је 5. фебруара 1882. године, од оца Абдулаха и мајке Везире у Пријепољу, гдје је завршио иштидаију и Руждију, након чега је примљен за приправника у Првостепени суд, а после две године рада и положеног испита постављен је за писара у истом суду, да би 1909. године био постављен за секретара Шеријатског суда у Пријепољу, у коме је радио до Првог балканског рата (1912), када је мобилисан као резервни официр у рангу ађутанта-команданта батаљона у османску војску. Његов војни рок трајао је свега 15 дана и то у интендантској служби у Пљевљима, у којој је стекао чин резервног официра и пошто је било допуштено да с јединицом пребјегне у Босну или демобилисан врати кући, Шећерагић је изабрао другу могућност, па је доживио улазак српске војске у Пријепоље, под командом

пуковника Анђелковића. Нашао се у делегацији састављеној од Срба и Бошњака, која је посјетила тог пуковника да би га обавијестила о стању грађана у граду и околини и чула шта ће поручити народу преко ње. Том приликом је формирана привремена управа града од грађана обје националности у функцији привременог административног органа.

Након Првог балканског рата Мурад еф. је отпутовао у Цариград на студије. С богатим животним искуством, солидним шеријатским и општим образовањем и под притиском унутрашње радозналости, Мурад еф. се нашао у Цариграду непосредно иза рата у коме је Турска била поражена. Довољно зрео и искусан да би се препустио искушењима метрополе, он се предао реализацији циља који га је довео тамо и због којег је оставио породицу и завичај, па је, положивши испите на једном одјелу Кади-ул-Кудата стекао звање шеријатског судије и убрзо добио постављење за кадију у Турхалу, округ Токат, у области Сивас. У звању кадије у Турхалу Шећерагић се бавио успјешно пословима сузбијања ешкије (друмских разбојника), реализацијом програма Црвеног полумјесеца и подизањем школа, у чему се истакао и кроз то стекао повјерење својих претпостављених, како се да закључити по томе што му је повјеравано да у одсутности кајмекама обавља његове послове, али и углед у читавој Анадолији. Но, све то није могло надокнадити недостатак завичаја и породичне љубави.

Када је напустио Турску марта 1914. године, у Букурешту је закључен мировни уговор између зараћених балканских држава с једне и Турске с друге стране. Када је дошао у Пријеполје затекао је мајку и супругу јако болесне, па их је, како сам пише, одвео у Прибојску бању на лијечење и тог дана сазнао да је у Сарајеву извршен атентат на аустроугарског престолонаследника Фердинанда, те је истог дана затворена граница на Увцу према Босни. Касније је

букнуо Први свјетски рат. Аустроугарска војска је окупирала поред других крајева и Санцак.

Рјешењем Врховног муфтијства у Нишу постављен је за муфтију у Прибоју неколико мјесеци прије почетка Првог свјетског рата и на том мјесту је остао до 1. маја 1915. године, када је премјештен у Ниш, гдје је остао до априла 1919. године. За окружног муфтију у Куманову постављен је рјешењем министра вјера у Београду 1924. године. Ту се сусрео с кризним стањем грађана. Затекао је администрацију на турском језику, тако да су све одлуке и пресуде морале бити превођене на босански језик преко тумача којег су плаћале странке које воде спор и то по цијени коју је преводилац одређивао, те су тако били изложени двоструком малтретирању, психичким неугодностима и материјалним издацима. У надлежност муфтија спадало је рјешавање породичних односа, закључивање брака, бракоразводне парнице, расправа насљеђа, брига о малољетницима, о вакуфској имовини, предлагање Врховном Муфтији за постављење и разрјешење имама, вјерских службеника и мутевелија-управника вакуфа-заклада. Пошто је тај компликовани и осјетљиви посао вођен на турском језику, дешавало се да муфтија и странке говоре различитим језицима, због чега је споразумијевање било јако отежано. Предност Шећерагићева рада у односу на остале била је у томе што је говорио подједнако босански и турски језик, што је посједовао урођени смисао за комуницирање и богато искуство у раду на шеријатско-правним пословима. Зато су му се многи грађани из сусједног среза Прешева обраћали за извјесне предмете који спадају у надлежност муфтија, с обзиром да је њихов муфтија слабо био верзиран у шеријатско правне односе, па је и код тамошњег становништва стекао лијепу репутацију.

Када су 1925. године нишки муслимани дошли у конфликт са

тадашњим муфтијом, преко тадашњег предсједника Владе Николе Узуновића, издејствовали су да на мјесто њиховог дотадашњег муфтије постави Шећерагића. Нишки округ обухватао је срезове, Ниш, Лесковац, Лебане, Прокупље и Пирот, углавном ужу Србију, у којој је Шећерагић упознао доброту и срдачност народа како у суду тако и у животној пракси. У Нишу су такођер, цијенили његову врлину коју ћемо често сретати током његовог живота, а то је способност да буде вољен због тога што је волио, подржаван стога што је знао да подржава оно напредно у датом раздобљу и да помаже сиротињи. Сиротињи је изналазио послове, а ђацима отварао могућности за школовање тако што је у кругу својих надлежности организовао самоиницијативно послове у које их је укључивао.

Мурад еф. са породицом у Скопљу 1924. године

На препоруку Николе Узуновића, 15. јула 1927. године премјештен је за окружног муфтију у Велесу. Како је у Велесу у то вријеме харала тропска маларија, од које су се Мурад еф. и цијела његова породица заразили, био је присиљен да тражи премјештај а и грађани Тетова су од министра вјера енергично тражили да се постави за муфтију у Тетову, па је у септембру 1928. године постављен и ступио на дужност. Он је организовао муфтијство, сву администрацију успоставио на службеном језику, издејствовао код Министарства вјера да се постави за муфтијског приправника Фуад Зукић, свршеник шеријатско - судачке школе у Сарајеву. На основу одлуке Касационог суда у Београду да се додјељује у надлежност Муфтијствима да врше оставински поступак заоставштина муслимана и рјешавају по масама малољетника, око 1000 таквих предмета преузео је од дотичног суда и убрзао њихово рјешавање. Осим тога, организовао је курс службеног језика за 26 џематских имама, који нису знали водити матичне књиге, успоставио имамску канцеларију са писаром кога су они плаћали од свог додатка из државне касе.

У срезу тетовском успио је разбити бојкот Великој медреси, на тај начин што је једног Рамазана увече приредио забаву у гимназији, на којој су наступили ученици медресе, са својим виолинијским оркестром, међу којима су били Рифат Бурџовић и Јунуз Међедовић. Медресантима је на жељезничкој станици у Тетову приређен величанствен дочек, са соколском плех музиком, заставама, уз присуство огромног броја грађана обје вјероисповијести. Послије ових манифестација настало је масовно уписивање ђака у Велику медресу са територије Космета и Македоније. Шећерагић је након тога добијао писмене захвале од тадашњег директора медресе Хафиза Ахмеда еф. Мехмедбашића за труд око дочека ђака медресе и разбијање бојкота.

За вријеме службовања од пет година у Тетову успио је да продајом неких вакуфских плацева и нешто зајма, као и новцем закупнине, подигне што стамбених што пословних осам зграда, који су вакуфу давале добар приход.

Када је 1930. године донијет закон о оснивању шеријатских судова и о шеријатским судијама, Мурад еф. је краљевим указом постављен за среског шеријатског судију у Тетову. Међутим, муслимани окупљени око Др. Џафера Сулејмановића, сенатора и Срби предвођени Марком Петровићем, народним послаником, успјели су да код предсједника владе 4. јуна 1932. године издејствују његов премјештај у Штип за среског шеријатског судију. Иако није објавио дан свога одласка грађани су у огромном броју дошли да га испрате и на тај начин изразе своју захвалност за његова настојања да им помогне у извлачењу из вјерске учмалости и културне заосталости.

У Штипу је ступио на дужност среског шеријатског судије 1932. године и послје извјесног времена министар правде поставио је и шеријатског судског приправника са којим је обављао послове, који су му спадали у надлежност. Према његовом казивању становници среза штипског су муслимани турског поријекла, јако скромни и поштени, према којима се маћехински поступа, немају ни основних школа на свом језику, а камоли средњих и стручних, нити каквих културних установа, па су у великом броју селили у Турску. Иако се потрудио да им колико може помогне, Шећерагић је успио само да им изгради и отвори једно забавиште за предшколску дјецу, доведе воду за пиће и да се од њихових добровољних прилога оправе двије џамије, и подигне неколико јавних хигијенских санитарја. Понекад је хонорарно обављао послове шеријатског судије у Кочанима и Царевом Селу.

На жељу и молбу грађана Новог Пазара прихватио је

премјештај у тај град, који је добио 24. јула 1936. године, за среског шеријатског судију. Селећи се за Нови Пазар, огроман број грађана са сузним очима испратили су га до жељезничке станице.

Године 1938. Шећерагић је унапријеђен у ранг Врховног шеријатског судије при Апелационом суду у Скопљу. Након три године службовања наступио је Други свјетски рат, када су Њемачка и Бугарска војска окупирале Скопље. И како истиче сам Шећерагић, нарочито су Бугари почели пљачкати муслимане, злостављати и убијати. Зато је он са још двојицом колега, врховним шеријатским судијама, вакуфским директором и угледним алимом Хаџи Саит еф. Идризом, као делегација отишли бугарском гувернеру Козарову и потужили му се на злочине, пљачке и убиства, које врше бугарски војници. Он је обећао да се то више неће десити, и наредио је да се ухапшени младићи пуне из затвора. Међу ухапшеним омладинцима налазио се и Зуфер Мусић, библиотекар вакуфске библиотеке, који је отишао у партизане и по ослобођењу у чину пуковника служио у армијској области у Скопљу а 1967. године умро у чину генерал мајора, пренијет у родно мјесто Плав и са свим војним почастима сахрањен.

Шећерагић је у Пријепоље дошао једног мајског дана 1941. године из свог скопског прогонства и био изненађен забринутошћу грађана с којима се срео. У Пријепољу је затекао хрватску војску, такозвану НДХ, под командом пуковника Стјепе Јаковљевића и њихову жандармерију са фесовима на главама из Бјеловара.

С јесени, 1943. године, бујица револуционарног замаха обухватила је скоро читав Санџак и тај узлет у њему створио је пространи слободни териториј на коме су ужурбано успостављана команде мјеста, организовани народноослободилачки одбори сл. У склопу те дјелатности основан је први Срески народноослободилачки

одбор у Пријепољу, с предсједником Сретеном Вукосављевићем и потпредсједником Мурадом еф. Шећерагићем. Успостављањем народне власти на широком простору Санцака, нарастањем снага народноослободилачког покрета и отварањем повијесне перспективе народа, створени су услови за ударање темеља народној државности, па је у ту сврху формиран Иницијативни одбор за сазивање скупштине на којој би се основало Земаљско антифашистичко вијеће народног ослобођења Санцака. Скупштина је одржана 20. новембра 1943. године у Пљевљима, којој је присуствовало 250 делегата, из пет срезова Санцака. Санцак је добио своју највишу власт, чији су врх заузимали Вукосављевић и Шећерагић, вишеструко симболизирајући побједу пријатељства, братства и једниства, оданости и части.

*Приликом пријема код Маршала Јосипа Броза Тита на Бијелом двору
у Београду*

*22. 1. 1958. године. Слијеве стране Тита је реис-ул-улема Сулејман
еф. Кемура а сдесне стране Мурад еф. Шећерагић*

Након што је Сретен Вукосављевић на приједлог Тита, 12. јуна 1944. године добио мјесто у привременој влади др. Шубашића, Мурад еф. Шећерагић је као први потпредсједник преузео дужност предсједника ЗАВНОС-а. Међутим, убрзо након тога, Шећерагић се разболио и здравље му се знатно погоршало. Стигао је телеграм преко команде ИИ ударног корпуса у коме друг Тито захтијева да се Шећерагић упути на лијечење у Бари. Из Берана је отпутовао савезничким транспортним авионом. Чеворомјесечни боравак у том мјесту испуњен сусретима и познанствима са многим личностима окријепили су заморени дух, а лијекови и уредна исхрана повратили свјежину тијелу, те се могло помишљати на крупније обавезе од оних које је имао у Барију. Од свих импресија стечених тамо највише га загријава сусрет са другом Титом који га је позвао и у дугом разговору препознао у њему човјека способног да након повратка у Југославију отпутује у Тирану на разговор са Енвер Хоџом, што је Шећерагић са задовољством прихватио.

Након повратка из Албаније, Мурад еф. је 15. фебруара 1945. године отпутовао за Београд и био примљен у аудијенцију код маршала Тита, коме је изложио утиске са путовања по Албанији и своје мишљење о сусретима и разговорима у Тирани. Пренио је поздраве и поруке предсједника Албанске владе Енвер Хоџе, што је другу Титу било јако драго и захвалио му се на исцрпном реферату. Тито је и овога пута нашао праве ријечи охрабрења за разговор, што је утицало да се мисионар расприча и о проблемима разореног Санџака, пустоши коју је рат у њему оставио за собом, о биједи и сиромаштву наслијеђеним прије рата, проблемима просвјете и неразвијености путне мреже итд., на што је маршал реаговао сугестијом да раде што више на отклањању тих слабости како би се Санџак извукао из своје вјековне заосталости.

У Предсједништво скупштине Н.Р. Србије изабран је 11. новембра 1945. године за народног посланика Н. Скупштине Ф.Н.Р.Ј. у вијећу Народа и за члана уставотворног одбора. Рјешењем Предсједништва владе Н.Р. Србије од 2. априла 1945. године, као бивши судија из Скопља преузет је у државну службу и постављен за службеника Предсједништва владе Н.Р. Србије. 27. јуна 1945. године изабран је за члана вјерске комисије Н. Скупштине Србије, 11. јула 1945. године по други пут одликован је Орденом братства јединства И реда. За вријеме трајања посланичког мандата у Н. Скупштини Србије и у Савезној скупштини Југославије залагао се за обнову ратом опустошених и разорених крајева домовине, око снабдијевања животним намирницама становништва Санцака. Предводио делегације код мјеродавних ради изградње пута Дралица-Нова Варош, који веже Санцак и Црну Гору са Србијом, као и изградње пута Пријепоље - Сјеница, изградње жељезничке пруге кроз Санцак, и изградње болница и апотека и постављања љекара и апотекара.

За замјеника реис-ул-улеме за бившу Југославију Сабор ИЗ-е је изабрао Шећерагића 20. јула 1947. године. На тој дужности, са солидним познавањем њених примарних потреба, сам без политичких комплекса и других оптерећења нашег поднебља, Шећерагић преузима лавовски дио посла на снимању стања Исламске заједнице и успостављању њених нових административних структура. На мјесту замјеника реис-ул-улеме остао је до 1961. године. Мурад еф. је са групом првих ходочасника из нове Југославије обавио хаџ 1950. године. Умро је у Сарајеву 1979. године, гдје је и укопан. Два пута се женио и имао осморо дјеце.

Nadir Effendi DACIC, PhD

MURAT EFENDI SECERAGIC AND HIS ROLE IN THE FIRST WORLD WAR

ABSTRACT: It is inherent in human nature to preserve and keep alive the memory of people and historical events, their aspirations, their destinies and in that way honor one's people and one's homeland. Time passes all too quickly. Generations were born, lived, created and died. The fruits of their labour remain, but much has been forgotten. Prominent figures in many different fields came from the Prijepolje region including many people educated in religious studies: imams (prayer leaders of a mosque), khatibs (people who deliver sermons), hafizes (someone who has memorised the Quran), muallimler (teachers), muderis (religious scholars), qadis (judges), muftis (legal experts), Sharia judges and even one deputy reis-ul-ulema (head of islamic community), one of whom I would like to talk about. He was also a mufti in several cities of the former Yugoslavia, a Sharia judge, the first vice-president of ZAVNOS (the National Anti Fascist Council of the Peoples Liberation of Sandzac), a member of parliament, a patriot, a true protagonist for the harmonious life of people of different religious and national affiliations. This person is Murad Efendi Seceragic.